

JOAQUÍN ALMUNIA “HEM ESTAT A PUNT DE SER ARROSSEGATS”

Claudi Pérez Pallejà
Periodista

Joaquín Almunia (Bilbao, 1948) és vicepresident de la Comissió Europea. Va estudiar Dret i Ciències Econòmiques a Deusto, i va completar la seva formació a París i a Harvard. Va ser economista en cap de la UGT durant la transició. Destacat membre del PSOE, ha estat diputat i ministre en dues ocasions en el Govern de Felipe González, i com a secretari general del partit va ser candidat a la presidència del Govern el 2000. Va deixar el lideratge del PSOE després de la majoria absoluta aconseguida pel Partit Popular. A Brussel·les ha ocupat la cartera d'Assumptes Econòmics i Monetaris i ara la de Competència, des del despatx de la qual ofereix un cafè fumejant i una hora d'intensa conversa sobre Europa i els seus innumbrables problemes.

Europa és bàsicament una idea: l'última utopia factible. Però la crisi ha posat de manifest una sèrie de fallades de disseny en l'edifici institucional europeu: l'armadura de la Unió cruix. Alguns economistes han decretat pessimisme respecte a la Unió Europea, si bé és veritat que l'apocalipsi gairebé sempre defrauda els seus profetes. Quin és l'estat de salut del projecte europeu?

La decisió d'avançar cap a una unió econòmica i monetària s'inspira en una idea del final dels anys 60. Aquesta idea es comença a fer realitat en un moment en què Europa és enmig de formida-

bles canvis històrics. És el moment de la fi del comunisme, de la dissolució de la Unió Soviètica. És també el moment de la unificació alemanya, amb un canceller profundament europeista que reprèn el projecte d'Unió Econòmica i Monetària, juntament amb el francès Jacques Delors, com a culminació del mercat comú que s'havia posat en marxa els anys 80. Aquesta confluència aconseguix una acceleració de la història: amb la fi del comunisme i amb la unificació alemanya s'aconsegueix reunir la massa crítica suficient per adoptar una decisió política de primera magnitud, que és avançar en una integració monetària. L'euro no va ser concebut com una finalitat en ella mateixa, sinó com un mitjà per avançar cap a una unió política i que alhora vol ser una forma per treure el màxim benefici econòmic del mercat interior, del grau d'integració assolit. Es tracta d'una decisió política d'envergadura que no s'entén per molt que ens llegim tota la teoria econòmica. No n'hi ha prou d'escoltar economistes prestigiosos per entendre l'euro. Cap economista basant-se exclusivament en els seus coneixements teòrics i en els manuals no hauria creat l'euro. L'euro és una decisió política i si no s'entén això difícilment es pot entendre el que sosté la idea de l'euro.

Però hi falten peces. L'edifici és incomplet.

Una decisió política d'aquest calat després ha de ser aplicada, desenvolupada. Aquí sí que entra la teoria econòmica. Qui hagi vist el conjunt d'instruments amb què es va dotar la Unió en el Tractat de Maastricht sap que hi falten peces. El primer que ho diu és el creador de la Unió, Delors, que no ha deixat de repetir-ho en els últims anys: falta el pilar econòmic. Durant la primera dècada de l'euro i de la UEM, per moltes raons –sens dubte, entre elles, per l'existència mateixa de l'euro– hi va haver creixe-

ment i creació d'ocupació. I gairebé no hi va haver problemes malgrat que s'anaven acumulant desequilibris macroeconòmics, endeutament, pèrdua de competitivitat. Tot aquest creixement va provocar que hi hagués certa insensibilitat respecte d'aquests desequilibris, com ja hi va haver insensibilitat respecte de l'excés de desregulació en els mercats financers, o sobre les conseqüències no desitjables del procés de globalització. Aquesta insensibilitat es va acabar quan va esclatar la crisi.

Hi va haver qui sí que va denunciar aquests problemes; fins i tot algun economista ho va fer. Per què no se'ls va escoltar?

És cert que no tot el món era insensible. Hi ha veus des de l'arrencada de l'euro que avisaven del que quedava per fer, que alertaven que no es poden passar per alt certs senyals. Gairebé ni es van escoltar. En aquesta casa mateix, l'informe sobre els 10 anys de la Unió Econòmica i Monetària parla de la necessitat de reforçar la vigilància pressupostària, de la necessitat d'estendre la coordinació de les polítiques econòmiques més enllà de l'àmbit pressupostari, de fer atenció a l'evolució del deute, a

“L'euro és una decisió política i si no s'entén això, difícilment es pot entendre el que sosté la idea de l'euro”

la pèrdua de competitivitat en alguns països, a la inexistència d'un tresor únic o d'eurobons en un moment en què les primes de risc encara no enviaven missatges de calat. Però en aquell moment la reacció política dels Estats membres, dels caps d'estat i dels ministres de finances va ser zero.

Fins que va arribar la crisi.

Així és. Els qui prenen decisions sobre les emissions de deute, els pressupostos i les reformes estructurals, que continuen sent una competència nacional, es van despertar aleshores i van començar a escoltar les veus del BCE, de la Unió Europea i d'alguns experts. Els problemes en el mercat de deute públic han sacsejat l'escenari i de sobte hem començat a sentir a tot

volum el que fins fa pocs mesos abans de l'esclat de la crisi era pràcticament inaudible.

En els dos últims anys hi ha hagut nombrosos avenços a la Unió Europea. Sempre a última hora, sempre al caire de l'abisme, sempre arrossegant els peus. Però la sensació és que de totes aquestes cimeres de la fi del món se n'ha sortit amb solucions vàlides per al que succeïa fa sis mesos. Els Estats tenen part de la culpa. Quin percentatge de culpa té la Comissió, que té més competències que mai però no acaba d'exercir el lideratge que s'espera d'ella?

No comparteixo aquesta visió. La Comissió no és perfecta, ha comès errors o ha pecat per defecte, però ha estat fonamental en totes les decisions que s'han anat adoptant, i en són moltes. És veritat que fins a l'última cimera faltaven peces fonamentals, i que queda molt camí per recórrer. Però hi ha un nombrós conjunt de propostes de la Comissió que havien estat rebutjades pels Estats membres i que s'han anat adoptant amb resistències, amb desfasaments, amb dificultats, de matinalada, en cadascuna d'aquestes cimeres. La Comissió no pot imposar el reforç de la governança econòmica, per exemple.

Decisions com les del fons de rescat no poden ser imposades: impliquen injectar diners i assumir riscos, i han de ser adoptades pels Estats membres.

Per què Brussel·les continua estant de perfil, a l'espera del que diguin Berlín i París?

La primavera del 2008, just abans de la fallida de Lehman Brothers, quan encara es podien fer moltes coses que després la crisi ha anat fent més difícils, assistia com a comissari a les reunions de l'Eurogrup on es debaten aspectes com reforçar la vigilància pressupostària, fer atenció al deute o als desequilibris macroeconòmics, s'hi parlava de mecanismes de resolució de crisis dels bancs que operen a diversos països europeus. I els ministres es posaven a mirar la Blackberry o deien que havien de tornar a les seves capitals a fer coses més importants. Sense aquesta sensibilitat és difícil imposar l'agenda. Perquè hi ha decisions que correspon prendre als Estats membres. Però la crisi ha acabat obligant els Estats a fer cada vegada més atenció a aquesta agenda. Hi ha hagut un gir copernicà en els debats públics des del 2008 fins avui: per primera vegada tenim un debat europeu que redueix considerablement la diver-

gència de prioritats, les diferències entre el que es discuteix a les capitals en els Estats i a Brussel·les.

Hi ha dues respostes macroeconòmiques molt marcades en aquesta crisi. Resumint: l'europea, molt marcada per la consolidació fiscal, les retallades i l'austeritat, contra la nord-americana, que ha perseverat en els estímuls d'arrel keynesiana. Europa s'ha passat de frenada?

Crec que cal explicar aquesta història d'una forma diferent. La primera reacció d'Europa a l'esclat de la crisi que es produeix després de la fallida de Lehman Brothers és un pla de recuperació, una combinació de polítiques monetària i fiscal molt expansives. Això inclou polítiques fiscals decidides pels Estats membres amb alguna contribució més del pressupost europeu, més el joc dels estabilitzadors automàtics, molt més potents a Europa que als Estats Units. La resposta inicial és similar a una banda i l'altra de l'Atlàntic. El que frena aquest procés és la crisi del deute públic, que canvia el panorama a Europa i genera un problema específic europeu. Fer comparacions simplistes, tot i el gran respecte que em mereixen alguns premis Nobel, entre els Estats Units i Europa és, senzillament, ignorar l'abecé de la Unió, oblidar el que és Europa i el seu grau d'integració econòmica. La crisi del deute que esclata a Grècia al final del 2009 i es comença abordar el 2010 ha canviat els termes de l'equació. Es comprova aleshores que la situació de Grècia és insostenible. Es comprova que a la Unió Europea li manquen instruments i que és molt difícil trobar la forma d'abordar la crisi sense un Tresor comú, amb un grau d'integració molt inferior al que hauria estat necessari per reaccionar. Washington no té aquest problema: el dòlar és la moneda de reserva mundial i els Estats Units poden finançar-se a l'1,5% amb uns fonamentals totalment diferents del que diuen els manuals que són compatibles amb aquest cost de finançament.

A partir d'aquell punt comença el contagi. Potser perquè la presa de decisions és diabòlicament ineficaç. Potser perquè es prenen les decisions equivocades?

No només hi va haver enormes dificultats per afrontar els ajustos a Grècia, sinó que a més el contagi va afectar primer Irlanda, amb una crisi bancària que va exigir una reestructuració costosíssima. Després el problema arriba a Portugal i comença a amenaçar de provocar situacions veritablement difícils a Itàlia i Espanya, dues economies que sumades representen un pes important a la Unió Europea. Aquests problemes es veuen de manera molt diferent als Estats Units, però això és, en part, perquè aquest país va fer la seva integració fa 200 anys, té un banc central des de fa 100 anys i un pressupost federal que supera el

“Europa ha de resoldre un problema polític: l'ordit de la sobirania nacional i la sobirania europea”

20% del seu PIB fins i tot en èpoques de baixa despesa pública. Establir comparacions exigeix sempre mirar els termes dels problemes i als instruments disponibles. Però estic convençut que d'aquí a 50 anys estarem igual que als Estats Units.

En 50 anys, com diria Keynes, gairebé tots morts.

Europa ha de resoldre problemes que no són econòmics, que no són financers, que no són fiscals: ha de resoldre un problema polític que és el de la nostra generació i el de la següent: l'ordit de la sobirania nacional i la sobirania europea. I per a això no hi ha bales de plata.

I això com ho porten Berlín i París?

Alemanya té menys reticències a compartir i distribuir sobirania a diferents nivells: és un estat federal. Aquesta és la seva cultura política i forma part de la seva identitat des de la postguerra. En canvi, França té un concepte de la sobirania nacional molt acusat, molt més gran del que podem tenir a Espanya, i sens dubte molt diferent del que tenen els alemanys, per raons històriques que no canviaran d'un dia per l'altre, malgrat que aquests processos s'acceleren en temps de crisi. Això en requereix 25, 50 anys, no una cimera europea, ni tan sols 24, que són les que portem des que va arrencar la crisi.

França és més reticent. I tanmateix el nou president francès, François Hollande, ha desencallat alguns aspectes del debat, com la necessitat d'un estímul que complemanti la sacrosanta austeritat.

Crec que això s'ha desembussat perquè hi han confluït diversos factors. Sens dubte que Hollande hi ha tingut un paper positiu, no seré jo qui digui el contrari. Però també la cancellera alemanya Angela Merkel ha ratificat els acords amb el suport del seu partit i el de l'oposició dels socialdemòcrates i els Verds. També Itàlia, que durant una bona part d'aquesta crisi ha estat absent, hi ha contribuït. Com ho han fet Espanya i els països del Benelux.

De l'última cimera surten dos blocs: mesures de curt termini, per als països que estan amb l'aigua al coll, i de llarg

Mai no he cregut en la fractura de l'euro, perquè no oblidó l'origen polític de l'euro. I això li confereix una fortalesa tremenda

termini, per reparar les esquerdes de l'edifici europeu. N'hi ha prou?

Vaig respirar amb tranquil·litat quan vaig veure que s'arribava a una decisió. Hi havia dos nivells de resposta imprescindibles, que havien de ser adoptats de manera simultània, a curt i a llarg termini. D'una banda, la unió bancària; de l'altra, les mesures urgents de recapitalització directa als bancs, per acudir en suport dels països subjectes a tensions en els mercats: aquesta era l'única via per evitar mals més grans. El que no es pot demanar als caps d'Estat i de Govern és que prenguin decisions després d'ajustar les seves posicions de partida i que a més redactin tot seguit les ordres ministerials i les resolucions administratives: això correspon als ministres d'economia. Hi ha coses que han de passar també pels parlaments nacionals i pel Parlament europeu perquè la ciutadania sigui partícip de la presa de decisions.

Hi ha hagut risc de fractura? N'hi ha encara?

Mai no he cregut en la fractura de l'euro, perquè no oblidó l'origen polític de l'euro. I això li confereix una fortalesa tremenda, que no es pot integrar en cap model econòmic. Hi ha la història, la política; aquestes forces són extraordinàriament potents, encara que moltes vegades no permetin adoptar decisions que ens agradaria que s'adoptessin, encara que de vegades no siguin capaces de vèncer les inèrcies o els obstacles del camí. Dit això, és veritat que els problemes s'han anat amuntegant damunt la taula. És difícil descartar que en un moment determinat, si no s'adopten decisions, els problemes no ens arrosseguin. I hem estat a punt de ser arrossegats.

No hi ha un cert esgotament d'aquesta narrativa històrica de l'euro? No necessita la Unió Europea un nou relat en vista de l'apogeu de l'eurodesencant, que es manifesta amb tendències proteccionistes i, fins i tot, populistes, amb l'arribada d'extremismes als parlaments?

Visc amb preocupació aquest augment del populisme, l'aparició de forces polítiques que no comparteixen una part essencial dels nostres valors democràtics, una part essencial de la idea d'Europa. Però crec que la força del procés d'integració

europea és enorme, és un corrent subjacent que té molta més força darrere que moltes d'aquestes manifestacions que emergeixen sempre en èpoques de crisi. És veritat que la integració europea del segle XXI no pot basar-se només en els ensenyaments de les dues guerres mundials del segle XX; hem de ser capaços d'explicar als nostres ciutadans amb arguments propis del segle XXI per què necessitem continuar avançant. I això no es fa prou, perquè en termes polítics de vegades sembla més rendible tractar d'esgarrapar algun vot amb missatges nacionalistes, en lloc d'explicar per què Europa no només és necessària per no repetir els errors i les baralles del passat, sinó per sortir endavant en un món global, en front dels grans poders que emergeixen, des de la Xina, l'Índia i el Brasil fins a Rússia.

Espanya és enmig d'una crisi profunda. Amb una taxa d'atur socialment insuportable, com vostè deia fa uns anys. Amb una crisi institucional que taca la credibilitat d'actors fonamentals com el Banc d'Espanya o el sistema judicial. Amb els bancs enmig d'una crisi colossal. Fins i tot amb problemes d'europesisme en un país que ha estat sempre dels més europeistes de la Unió. Com veu Espanya des de Brussel·les?

Espanya està pagant les conseqüències dels excessos durant l'anterior cicle econòmic, fins i tot en les primeres etapes de la crisi, que va aguantar amb certa facilitat. Ha viscut immersa en una bombolla immobiliària, de creixement fàcil, de diners barats, amb tipus d'interès reals d'interès negatiu, amb una immigració que trobava feina tot just passar els controls de seguretat dels aeroports. Tot això ha creat una cultura política que és totalment inadequada per afrontar els problemes actuals: els diners arriben gairebé sense preguntar-se com, els diners es gasten sense saber com s'administren. Això s'ha acabat, definitivament, i té conseqüències tremendes encara que també obliga a un canvi de cultura política i fins i tot social, des del punt de vista dels valors d'esforç, dels problemes d'equitat, dels valors de recolzar el treball ben fet i de premiar l'esforç.

Poc consol per a més de cinc milions d'aturats.

Les conseqüències de la crisi en termes d'atur són aterridores. Recuperar l'ocupació serà l'objectiu número u durant anys. Per això són imprescindibles les reformes estructurals. I això de les reformes no és només una categoria genèrica: implica discutir seriosament un sistema d'impostos capaç de finançar la despesa d'inversió i social que volem mantenir, en un futur, a més, en el qual Europa no contribuirà com en els últims 20 anys. Això exigeix productivitat, competitivitat, innovació, exigeix assentar

el nostre creixement sobre bases sòlides. Espanya té molta feina per fer en el pla econòmic, però també en el polític: cal repensar alguns aspectes del funcionament de l'Estat autonòmic; no les bases de l'Estat autonòmic, sinó alguns aspectes del seu funcionament, repensar el paper de les institucions, la justícia i els organismes reguladors, començant pel Banc d'Espanya pel descrèdit que ha patit. Cal recuperar credibilitat i prestigi com més aviat millor. La gent de la meua generació no s'espanta amb això perquè recordem les coses que Espanya tenia per fer al principi de la transició.

És aquesta crisi conseqüència de les idees econòmiques equivocades? Han de reflexionar els economistes sobre el seu paper?

Els problemes bàsics no van ser creats per economistes, sinó per polítics, amb aquesta cultura de la desregulació, de l'eficiència dels mercats portada fins a l'extrem per Reagan i Thatcher, i que des d'allà es va anar estenent, alimentada per la fi del comunisme i pel que això va suposar de desorientació quant a valors, quant a regles de comportament de les nostres societats.

Aquest moviment ultraliberal va calar també entre la socialdemocràcia. En quina proporció es pot atribuir el retrocés de l'esquerra europea al fet d'haver estat incapaç de construir un discurs alternatiu?

És cert que des del 1996, amb el triomf de Blair al Regne Unit, de Jospin a França i de Schröder a Alemanya, van arribar a ajuntar-se 11 primers ministres socialdemòcrates dels 15 Estats membres, i en uns altres dos països hi havia Governos de coalició amb forta presència socialdemòcrata. Només Irlanda i Espanya tenien Governos conservadors. La veritat és que no vam saber redreçar el rumb de les coses, no vam saber separar el gra de la palla, entre el que era recerca de l'eficiència econòmica i el que són els valors de la socialdemocràcia que havien d'actualitzar-se i modernitzar-se. Aquesta necessitat de canvi es va ignorar i es va abraçar la idea que el mercat ens ho donaria tot de franc. Cras error.

Què opina de Paul Krugman? Quina nota li posa a la seva contribució al debat econòmic?

Quan Krugman escriu a nivell científic, o quan escriu criticant en Bush, un nou. Quan parla d'Europa, un quatre.

Raghuram Rajan.

El vaig conèixer com a economista en cap del FMI. Es mereix un notable. Va ser un dels que va avisar del que venia en el plànol financer.

Dani Rodrik.

Encara que només sigui per la definició del trilema entre Estat-nació, democràcia i globalització, un 8,5.

Quina és la salut de la professió d'economista a Espanya?

Hi ha una molt bona generació d'economistes, que aporten els seus punts de vista al debat públic. Es pot discutir el que van proposar, però per exemple jo vaig agrair com a ciutadà i com a polític que 100 economistes de diferents famílies polítiques, acadèmics, professionals del sector privat i altres del sector públic, contribuïssin amb idees per millorar el funcionament del mercat de treball. Em sembla un exemple del que s'ha de fer.

Què li queda d'aquell economista en cap de la UGT?

Era economista en cap perquè era l'únic: té poc mèrit això de "en cap". Em queda el record d'uns anys fantàstics des del punt de vista personal, professional i polític. I certa sensibilitat cap a tots els temes industrials i sindicals. ■

